

4. Гуліцкі, М. Ф. Беларуская савецкая тэрміналагічная лексікаграфія (20–30-я гады) / М. Ф. Гуліцкі // Беларуская мова. Вып. 7 / Гомел. дзярж. ун-т. – Мінск : Выд-ва БДУ, 1980. – С. 131–138.

5. Іваноўскі, Т. Наменкатура беларускіх птушак / Т. Іваноўскі, В. Ластоўскі, П. Дуж-Душэўскі // Крывіч. – № 1. – С. 48–59.

6. Фядзюшын, А. У. Спіс назваў птушак і некаторых рыб : матэрыялы да бел. нар. заалаг. тэрміналогіі / А. У. Фядзюшын. – Менск, 1925. – С. 188–196. (Адбітак з «Навуковага зборніка Інстытута беларускай культуры» за 1925 г.).

А. В. Гурчонак

выкладчык

Полацкага дзяржаўнага эканамічнага каледжа

ПРАБЛЕМА ДЭЭТЫМАЛАГІЗАЦЫ Ў ЛІНГВІСТЫЧНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Лічыцца, што ўсе словы пры сваім узнікненні былі матываванымі: узнікалі ад наяўных слоў па вызначаных словаўтваральных мадэлях. Аднак з цягам часу шматлікія словы губляюць свае ранейшыя матывацыйныя сувязі – дээтымалагізуюцца. Пад дээтымалагізацыяй разумеецца з’ява страты «першапачатковай матываванасці слова, якая абапіраецца на яго словаўтваральныя сувязі ў сярэдзіне этымалагічнага гнязда» [2, с. 4].

Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў вызначае, што дээтымалагізацыя (лац. прыстаўка *de* – адмена + грэч. *etymologia* з *etymon* – асноўнае значэнне) – гэта страта словам этымалагічнай матываванасці ў выніку знікнення сэнсавай сувязі з першапачатковым роднасным каранем [16, с. 54].

Даследаванне дээтымалагізацыі слоў непарыўна звязана з выяўленнем іх этымонаў – зыходных слоў, асноў або марфем, ад якіх паходзіць слова, з рашэннем этымалагічнай задачы. Паняцце дээтымалагізацыі было ўведзена ў мовазнаўчую навуку ў ХХ ст. Л. А. Булахоўскім. У артыкуле «Дээтымалагізацыя ў рускай мове» [8, с. 147] ён адзначае, што «адно слова, ці некаторы гукавы комплекс і сацыяльна належна яму значэнне як прадукт псіхалагічнай апрацоўкі рада сэнсавых элементаў, якія сталі адзіным цэлым, дээтымалагізуюцца –

перастае нагадваць іншае слова ці словы, з якімі так ці інакш было звязана, пазбаўляецца магчымасці асэнсоўвацца разам з імі ў складзе аднаго «гнязда», становіцца ў лексічнай сістэме мовы этымалагічна больш ізаляваным.

Даследчык вызначыў асноўныя цяжкасці вывучэння дээтымалагізацыі:

- залежнасць канстатацыі фактаў дээтымалагізацыі ад лінгва-псіхалагічнага вопыту даследчыка;
- небяспека суб'ектывізму пры даследаванні, фантастычнага этымалагізавання і памылковай пабудовы этымалагічных радоў;
- неабходнасць пераправяраць і ўдакладняць аднойчы зробленыя вывады, зыходзячы з новых адкрыццяў і падыходаў да праблемы;
- канстатацыя колькасна значных аналогій да прымаемых сэнсавых рашэнняў;
- неабходнасць шырокага ахопу людзей, у якіх назіраюцца падобныя сэнсавыя сувязі;
- улік частай неадназначнасці ўспрымання адносін паміж сабой членаў этымалагічнай групы (гнязда);
- улік адрозненняў у каранях асобных часцін мовы субстантыўнага, квалітатыўнага, дзеяслоўнага, займеннікавага і нумаральнага характару [8, с. 147–149].

Акрэсліваючы падыходы да пранікнення ў значэнне слова, Л. А. Булахоўскі лічыў, што пры ўсёй важкасці частак слова значэнне, заключанае ў афіксах, звязана з вельмі адносным, абмежаваным паняццем у параўнанні з шырокім, заключаным у карані, словаўтваральныя значэнні з'яўляюцца толькі «наметкай» магчымага зместу слова [7, с. 14–16].

Вучоны абазначыў наступныя метадалагічныя падыходы да вывучэння з'явы дээтымалагізацыі для арганізацыі паспяховага даследавання:

1) вывучаць уласцівасці каранёў слоў як патэнцыяльных ядраў пэўных гнёзд. Карань слова – гэта марфалагічна найбольш стойкі носьбіт роднаснасці слоў, ад якіх члены гнязда бяруць свой пачатак у якасці ці прамых нашчадкаў, ці новаўтварэнняў розных эпох [8, с. 149];

2) даследаваць распад этымалагічных груп, зыходзячы з уплыву такіх з'яў, як:

- матэрыяльныя зрухі ў значэннях,
- асаблівасці прыроды наймення,
- страта акалічнасцей найменняў,

- няяснасці ўспрымання пры пераходзе слоў з аднаго сацыяльнага асяроддзя ў іншае;
- разыходжанне стылістычных сфер ужывання адпаведных слоў;
- некаторыя ўмовы структурнага парадку (стойкая прэфіксальнасць, складанне);
- фанетычныя працэсы ў гісторыі мовы (чаргаванні галосных, фанетычная альтэрнацыя зычных, выпадзенне зычных, гаплалогія і інш.).

Л. А. Булахоўскі вылучаў у значэнні слова аб'ектыўны і суб'ектыўны моманты. Першы звязаны са значэннем, якое аказваецца аднолькавым ва ўсіх моўцаў пры ўжыванні слова ў маўленні. Другі – з псіхалагічнай афарбоўкай, якая склалася ў свядомасці моўцы або слухача. Гэты суб'ектыўны момант можа залежаць ад прыродных якасцей асобы, яе жыццёвага і моўнага вопыту. Суб'ектыўная афарбоўка звычайна мала ўплывае на вынік маўленчага акта [7, с. 36].

У XXI ст. развіў пастулаты Л. А. Булахоўскага і абагульніў далейшыя пошукі ў галіне этымалогіі расійскі навуковец Ю. У. Аткупшчыкаў. З яго даследавання [14] можна вылучыць наступныя прынцыпы правядзення этымалагічнага аналізу:

- 1) абапірацца на параўнальна-гістарычны метады;
- 2) праводзіць фанетычны, словаўтваральны і семантычны аналізы;
- 3) выкарыстоўваць закон аналогіі і рашэнне прапорцый;
- 4) праводзіць рэканструкцыю прапарцыянальных радоў;
- 5) абапірацца на літоўскую мову як найбліжэйшую да славянскіх моў, што захавала ў сабе значную колькасць архаічных форм;
- 6) улічваць пазамоўныя факты, калі самі рэчы дапамагаюць вызначыць значэнне (*калода* – ад *калоць*) [14, с. 146];
- 7) прытрымлівацца агульнай тэндэнцыі руху ў семантыцы ад канкрэтнага да абстрактнага;
- 8) прытрымлівацца паслядоўнасці ў ланцужку доказаў;
- 9) улічваць, што дыялекты больш архаічныя, а значыць, яны дапамогуць больш дакладна раскрыць некаторыя гістарычныя працэсы;
- 10) улічваць нерэгулярнасць моўных змен.

Вучоны перасцерагае ад спакусы ўспрымання індаеўрапейскага караня як нейкай абагульненай ці абстрактнай з'явы, бо ў старажытнасці гаворкі мелі больш слоў з дакладнымі назвамі канкрэтных дамашніх рэчаў і дзеянняў, абагульненні ўтвараліся пазней, а развіццё значэнняў ішло ад канкрэтнага да абстрактнага [14, с. 151]. Ён адзначае, што ў канцы XIX ст. навукоўцы вялікую ўвагу надавалі фанетычным зменам, апошнім жа часам

ухіл робіцца ў бок словаўтваральнага аналізу; адначасова заўважае, што сэння найменш даследаваным застаецца семантычны бок этымалагічнага аналізу.

Разгледзім, як распрацоўваліся навуковыя падыходы да пытанняў дээтымалагізацыі са старажытных часоў да XIX ст.

Гістарычныя змены ў слове – семантычныя, структурныя і фанетычныя – часта прыводзяць да дээтымалагізацыі, таму, зразумела, для дакладных вывадаў адносна дээтымалагізацыі слова першаснае значэнне маюць лінгвістычныя даследаванні яго этымалогіі.

Гісторыя слоў цікавіла людзей са старажытных часоў. Старажытнагрэчаскі філосаф Платон (427–347 да н. э.) адным з першых вызначыў мыты і кірунак этымалагічных даследаванняў і заснаваў этымалогію. Але ён лічыў, што словы пазбаўлены гістарычнага развіцця, таму ні фанетычныя змены, ні асаблівасці словаўтварэння слоў не ўлічваюць; меркаваў, што першыя найменні былі дадзены адным або некалькімі заканадаўцамі – невыпадковымі і разумнымі людзьмі, якія перавялі ў гукі «ідэі саміх імёнаў» і раз і назаўсёды вызначылі як гучанне, так і значэнне слоў у мове [9, с. 10; 14, с. 22].

У Старажытным Рыме паходжанне слоў даследаваў Варон (116–27 гг. да н. э.). Яго пастулаты ў многім вызначылі развіццё этымалагічнай навукі ў будучыні. Ён надаваў увагу фанетычным зменам, бачачы ў іх тлумачэнне паходжання слоў, быў блізкі да ўвядзення паняцця «корань». Праўда, многія яго этымалагічныя тлумачэнні былі памылковымі.

Сярэдневяковая лінгвістычная думка вызначалася рэлігійнымі догмамі і была скіравана на вывучэнне адзінай значнай мовы – лацінскай – і на стварэнне ўніверсальнай граматыкі. У гэты доўгі перыяд пошукі этымалагічных рашэнняў працягваліся, але ў сувязі з адсутнасцю агульнапрызнаных метадалагічных падходаў назваць іх навуковымі нельга, часта тлумачэнні былі фантастычнымі.

Перыяд Адраджэння не ўнёс у вывучэнне гісторыі слоў грунтоўных змен, але гэты час характарызуецца значнымі геаграфічнымі адкрыццямі, знаёмствам з раней невядомымі мовамі і этнасамі. Дзеячы навукі і культуры пачынаюць пісаць творы на сваіх родных мовах – італьянскай, іспанскай, французскай і г. д. [13, с. 31], вынікам чаго ў канцы XV–XVI стст. стала стварэнне граматык і слоўнікаў розных еўрапейскіх моў і тэарэтычнае асэнсаванне мовы як з’явы. Гэта з’явілася перадумовай узнікнення параўнальна-гістарычнага метаду – асноўнага ў рабоце этымолага.

На працягу XVIII ст. была створана вялікая колькасць шматмоўных слоўнікаў і кампендыумаў. Так, у 1786–1791 гг. у Пецяярбургу быў выдадзены чатырохтомны слоўнік падарожніка і прыродазнаўцы Петэра Сімона Паласа (1741–1811), які змяшчаў матэрыял 276 моў [13, с. 39].

У той жа час вучоныя, якія імкнуліся займацца этымалагізаваннем, не маючы дастатковых ведаў пра асаблівасці гістарычнага развіцця моў і размежаванне сінхраніі і дыяхраніі пры даследаваннях, рабілі памылкі і часта прапаноўвалі кур’ёзныя этымалагічныя рашэнні. Паступова пачалі складвацца іранічна-недаверлівыя адносіны да пошукаў этымона і спроб вызначэння каранёвых груп гістарычна роднасных слоў. Так, хрысціянскі багаслоў і філосаф Аўрэлій Аўгусцін Іпанійскі (354–430) лічыў, што спрабаваць тлумачыць гісторыю слова – гэта ўсё роўна, што тлумачыць сон [9, с. 11]. Філосаф Вальтэр (1694–1778) і аўтар этымалагічнага слоўніка, выдадзенага ў Амстэрдаме ў 1662 г., Фос лічылі, што пры этымалагічных даследаваннях можна вызначыць замену аднаго гука (літары) іншым, у той жа час заканамернасцей у гэтым яны не былі.

Сёння вядома шмат этымалогій, якія пазней былі прызнаныя ненавуковымі. Так, у XVI ст. нідэрландскі ўрач і гуманіст, вядомы сваімі лінгвістычнымі работамі, Г. Беканус сцвярджаў, што прамова, на якой гаварылі «ў раі», павінна мець як мага болей кароткіх слоў, бо паміж імі можна прасачыць матываваную сувязь з прадметамі. Частотны аналіз паказаў яму, што кароткіх слоў у брабанцкай мове (дыялект галандскай) больш, чым у лацінскай, грэчаскай і іўрыце, якія таксама маглі прэтэндаваць на ролю прамовы. Такім чынам, у аснову этымалогій слоў ён клаў ідэю таго, што ўсе мовы бяруць свой пачатак ад брабанцкай (галандскай).

У XVIII ст. у Расіі ненавуковы падыход да разгляду паходжання слоў дэманстравалі гісторык А. Л. Шлёцэр і паэт і філосаф В. К. Традзіякоўскі. Першы стварыў тэорыю аб нямецкім уплыве на рускую мову і імкнуўся ў словах бачыць вынік гэтага ўплыву (слова *князь* ён бачыў вытворным з нямецкага *Knecht* [кнехт] ‘слуга’, а слова *дзева* – з *Dieb* [дзі:б] ‘зłodзей’). Другі, зыходзячы з выпадковага сугучча ў словах, прапаноўваў паходжанне назваў *Нарвегія* ад *Наверхія* (ад *верх*), а *Італія* ад *Удалія* [14, с. 26].

У той жа час значнай з’явай у развіцці этымалагічнай навукі стала выданне ў XVIII ст. граматык М. В. Ламаносава (1757) і А. А. Барсава (1783–1788).

А. А. Барсаў адзначаў, што «словопроизвождение», або этымалогія, паказвае правіла для пазнання слоў, словы – гэта знакі нашых думак, па

знешніх прыкметах ён падзяляе словы на першавобразныя (primitive) і вытворныя (drivata), першавобразнае слова называе каранем [3, с. 90, 165].

М. В. Ламаносаў разважаў аб магчымым гістарычным развіцці слоў так: «Як усе рэчы ад пачатку ў малай колькасці пачынаюцца і потым далучэннямі павялічваюцца, так і слова чалавечае <...> у пачатку было цесна абмежавана, і аднымі простымі «реченнямі» задавальнялася. З цягам жа часу павялічвалася колькасць паняццяў і, значыць, з'явілася неабходнасць у памнажэнні слоў». Вылучаў шляхі ўтварэння слоў: «произвождение» – нарошчанне складоў (*гора – горница, горист, горной; рука – ручной, рукавица*) і складанне (у імёнах – *рукамойник*). У дзеяслове *распространять* вызначыў этымон *страна*, не ўжываючы ўказаны тэрмін [12, с. 28]. Назваў шляхі ўтварэння слоў: імёны ўтвараюцца ад дзясловаў, а дзясловы ад імёнаў: *золочу* – ад *золото*, *ручаюсь* – ад *руки*; *терпение* – ад *терплю*, *клятва* – ад *клену* [12, с. 25]. Вызначыў, што дзясловы дзеляцца на першавобразныя (*иду*) і вытворныя (утвораныя ад імёнаў (*странствую*)), ад займеннікаў, прыслоўяў і выклічнікаў (*ахаю*) [12, с. 105], займеннікі – на першавобразныя і вытворныя (*мой, твой, свой, наш, ваш*) [12, с. 168]. Звярнуў увагу на вытворныя дзясловы, паходжанне якіх немагчыма вызначыць – «глаголы подлые» [12, с. 140].

XIX ст. стала пераломным у вызначэнні руху этымалагічных даследаванняў. Менавіта ў XIX ст. з'явіўся параўнальна-гістарычны метады, які вывеў спробы этымалагізавання даследчыкаў на аб'ектыўна значны, навуковы ўзровень. Гэты метады даў інструментарый этымалогіі – сукупнасць прыёмаў, якія дазваляюць даказаць роднаскасць моў і выявіць факты іх гісторыі з апорай на параўнанне фанетыкі і (у меншай ступені) граматыкі.

Адным з першых пазнаёміўся з санскрытам і пачаў параўноўваць яго з сучаснымі і старажытнымі еўрапейскімі мовамі англійскі ўсходавед У. Джонс (1746–1794) [13, с. 40]. У розных краінах працавалі ў гэтым кірунку Ф. Боп, Р. Раск, Я. Грым.

Першапраходцам у этымалогіі лічаць А. Х. Вастокава [10]. Ён пачаў займацца ёй, калі метадыка збірання і апрацоўкі моўнага матэрыялу ў айчынным мовазнаўстве не была акрэслена. Даследчыка цікавілі «першавобразныя» і «карэнныя» словы. Вылучаў ён карані і будаваў каранёвыя гнёзды, зыходзячы з праведзенага параўнання слоў у некалькіх мовах: славянскіх, «нямецкіх», грэчаскай, лацінскай, кельцкай.

Глыбока вывучаў старажытныя і сучасныя мовы рускі філолаг-лексікограф Ф. С. Шымкевіч (1802–1843), бо паставіў сабе за мэту

стварыць этымалагічны слоўнік, які б адлюстроўваў паходжанне слоў у рускай, беларускай, украінскай і іншых мовах. Вынікам працы стаў першы этымалагічны слоўнік рускай мовы «Корнесловъ русскаго языка, сравненнаго со всеми главнейшими славянскими наречиями и съ двадцатью четырьмя иностранными языками» ў дзвюх частках [18; 19]. У гэтым слоўніку змешчаны толькі карэнныя словы рускай мовы. У 1378 артыкулах слоўніка паказана ўтварэнне розных слоў ад першапачатковых каранёў. Гэта першы этымалагічны слоўнік з выкарыстаннем беларускіх матэрыялаў [4, с. 627]. Ён змяшчае больш за 880 беларускіх слоў з паметай «літоўска-рускае»: *бліскавіца, вір, воміг, грамада, квяліць, шчыры* і інш.

У XIX ст. у расійскіх філалагічных часопісах з'яўляюцца артыкулы па пытаннях этымалогіі вядомых вучоных таго часу А. А. Патабні, А. І. Сабалеўскага, Г. І. Ільінскага і інш.

Рускі мовазнаўца, літаратуразнаўца, філосаф А. А. Патабня (1835–1891) лічыцца паслядоўнікам ідэй В. Гумбальта. Па аналогіі з азначэннем, дадзеным В. Гумбальтам для ўнутранай формы мовы, А. А. Патабня першым увёў паняцце ўнутранай формы слова як найбліжэйшага этымалагічнага значэння, таго спосабу, якім выражаецца змест [15, с. 321]. Разглядаючы асаблівасці ўтварэння найменняў, вучоны імкнуўся абапірацца на асаблівасці псіхалогіі моўцы.

Гістарычныя змены ўнутранай формы слова і структуры слова разглядаюцца ў работах прадстаўнікоў Казанскай лінгвістычнай школы І. А. Бадуэна дэ Куртэнэ [6], В. А. Багародзіцкага [5].

Этымалагічныя пошукі змяшчае граматыка рускага філолага, выдаўца М. І. Грэча (1787–1867). Ён лічыў, што назвы жывёл былі ў ліку першых слоў, прыдуманых чалавекам [11, с. 8]. Лічыў, што гукаперайманне ляжыць у аснове слоў *визг, вой, гром, звук, писк, свист, хохот, шепот, шум; горлица, чечет, щур*, а таксама слоў, якія ўтвораны на аснове лепету дзіцяці: *дада, мама, папа, тата*. Вызначыў прычыну дээтымалагізацыі (без ужывання тэрміна) – перанос значэння слоў з «пачуццёвага ўзроўню ў разумовы»: у выніку частага ўжывання слова метафарычны ці пераносны сэнс значэння страчваецца, і слова становіцца знакам адвольным; ад гэтага слова «неадчувальна» ўтвараюцца новыя словы [11, с. 11]. Страту словам сувязі з абазначаемым прадметам паказваў алгебраічна: прадмет *ав* абазначаецца знакам *авс*, часткі *ав* паступова страчваюцца, застаецца частка *с*, якая абазначае прадмет *ав*, хоць ужо зрабілася зусім адвольным знакам. Лічыў, што беларуская гаворка – гэта

разнавіднасць рускай мовы [11, с. 35]. Этымалогія, на думку М. Грэча, – гэта вылучэнне правіл з кораня зададзенага слова. Прапаноўваў размяжоўваць этымалогію агульную як навуку аб утварэнні слоў і прыватную як навуку аб утварэнні часцін мовы [11, с. 37].

Этымалогію асобных слоў спрабаваў высветліць П. М. Шпілеўскі (1823–1861) – пісьменнік, этнограф, публіцыст, літаратурны і тэатральны крытык. Сярод яго прац побач з этнаграфічнымі маюцца «Слоўнік беларускай гаворкі» і «Нататкі пра беларускую мову» (не выдаваліся) [17].

Разам з вывучэннем многіх пытанняў, звязаных з жыццём і гісторыяй беларускага народа, этымалагічнымі даследаваннямі займаўся і З. Я. Даленга-Хадакоўскі (1784–1825) (сапраўднае імя – Адам Чарноцкі) – беларуска-польска-ўкраінскі славянавед, этнограф, фалькларыст, археолаг, дыялектолаг. Ён быў перакананы, што беларуская мова – гэта самастойная мова сярод іншых славянскіх моў, мова асобнага беларускага народа [1, с. 112]. Займаўся вывучэннем беларускіх мясцовасцей, геаграфічных назваў. Вызначыў, што беларуская мова не мае цюркскіх запазычанняў (*базар, кушак, лошадь*). Раскрываючы паходжанне некаторых назваў, стараўся пазбягаць фантастычнага этымалагізавання, якое ў той час было распаўсюджана. Лічыў, што назвы плямёнаў *драўляне, крывічы, радзімічы, севяране* паходзяць ад тапонімаў *Дрэўлі, Крэвы, Радомлі, Северац; Тураў* паходзіць ад назвы жывёлы **Urus*, а не ад імя варага *Тура*. Даследаванні З. Я. Даленгі-Хадакоўскага сталі першымі ў галіне тапаніміі [4, с. 174].

Такім чынам, даследаванне дээтымалагізацыі лексічных адзінак набыло навуковае абгрунтаванне толькі ў XIX ст., калі вучоныя прыйшлі да высновы, што гісторыю слоў можна раскрыць аб’ектыўна і надзейна, абапіраючыся на параўнанне слоў і іх марфем у розных мовах, улічваючы гістарычна абумоўленыя заканамернасці фанетычных і семантычных працэсаў.

Літаратура

1. Аксамітаў, А. С. З душой славянiна: Жыццё і дзейнасць З. Я. Даленгі-Хадакоўскага / А. С. Аксамітаў, Л. А. Малаш. – Мiнск : Польша, 1991. – 151 с. (Нашы славытыя землякі)
2. Аркадьева, Т. Г. Этимологические связи слов и закономерности и изменения : учеб. пособие к спецкурсу / Т. Г. Аркадьева. – Л. : Ленинградский государственный педагогический институт им. А. И. Герцена, 1988. – 82 с.

3. Барсов, А. А. «Российская грамматика» Антона Алексеевича Барсова / А. А. Барсов. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 776 с.
4. Беларуская мова : энцыклапедыя / Беларус. Энцыкл.; пад рэд. А. Я. Міхневіча; рэдкал. : Б. Сачанка (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 1994. – 655 с.
5. Богородицкий, В. А. Лекции по общему языковедению / [Соч.] В. А. Богородицкого. – Казань : Типо-лит. Имп. ун-та, 1911. – 246 с.
6. Бодуэн де Куртенэ, И. А. Избранные труды по общему языкознанию : В 2 т. / И. А. Бодуэн де Куртенэ. – Москва : Изд-во Акад. наук СССР, 1963. – 391 с.
7. Булаховский, Л. А. Введение в языкознание : учеб. пособ. Ч. 2. / Л. А. Булаховский. – Москва : Учпедгиз, 1953. – 178 с.
8. Булаховский, Л. А. Деэтимологизация в русском языке / Л. А. Булаховский // Труды института русского языка. Т. I. – Москва – Ленинград : Издат-во Академии наук СССР, 1949. – 263 с.
9. Буров, А. А. Этимология русского языка : учебник и практикум для академического бакалавриата / А. А. Буров, В. Г. Лебединская. – 3-е изд., доп. – Москва : Изд-во «Юрайт», 2019. – 136 с. (Серия : Бакалавр. Академический курс) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://biblio-online.ru/bcode/430011>. – Дата доступа : 03.06.2019.
10. Введенская, Л. А. Этимология : Учебное пособие / Л. А. Введенская, Н. П. Колесников. – СПб. : Питер, 2004. – 221 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://scicenter.online/russkiy-yazyik-scicenter/rol-vostokova-razviti-nauki-proishojdenii-72518.html>. – Дата доступа : 17.06.2019.
11. Греч, Н. И. Пространная русская грамматика, изданная Николаем Гречем. Т. 1. / Н. И. Греч. – СПб. : В тип. издателя, 1827. – 386 с.
12. Ломоносов, М. В. Российская грамматика / М. В. Ломоносов. – М. : Тип. Императорской Академии Наук, СПб, 1755. – 213 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://runivers.ru/bookreader/book192769/#page/2/mode/1up>. – Дата доступа : 21.06.2019.
13. Лукин, О. В. История языкознания с VI в. до н. э. до середины XX в. : учебное пособие / О. В. Лукин. – Ярославль : РИО ЯГПУ, 2015. – 80 с.
14. Откупщиков, Ю. В. К истокам слова. Рассказы о науке этимологии. 4-е изд., перераб. / Ю. В. Откупщиков. – СПб. : Авалон, Азбука-классика, 2005. – 352 с.
15. Ребрушкина, И. А. О термине и понятии «внутренняя форма слова» / И. А. Ребрушкина // Русский язык : Исторические судьбы и современность: IV Междунар. конгресс исследователей русского языка, Москва, 20–23 марта 2012 г. : Труды и материалы. – М., 2010. – С. 321–322.
16. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П. У. Сцяцко, М. Ф. Гуліцкі, Л. А. Антанюк. – Мінск : Выш. шк., 1990. – 222 с.

17. Шамов, В. П. Павел Шпилевский и его книга «Путешествие по Полесью и белорусскому краю» // Краеведение Беларуси / В. П. Шамов. – Минск : РИПО, 2014. – С. 161–168.

18. Шимкевич, Ф. Корнесловъ русскаго языка, сравненнаго со всеми главнейшими славянскими наречиями и съ двадцатью четырьмя иностранными языками. Часть первая / Ф. Шимкевич. – СПб. : Типография Императорской Академии Наук, 1842. – 160 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://speakrus.ru/mix/shimkevitch/korneslov1.pdf>. – Дата доступа : 14.03.2019.

19. Шимкевич, Ф. Корнесловъ русскаго языка, сравненнаго со всеми главнейшими славянскими наречиями и съ двадцатью четырьмя иностранными языками. Часть вторая / Ф. Шимкевич. – СПб. : Типография Императорской Академии Наук 1842. – 167 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://speakrus.ru/mix/shimkevitch/korneslov2.pdf>. – Дата доступа : 13.03.2019.

Г. М. Давыдава

*старшы выкладчык кафедры даўніверсітэцкай падрыхтоўкі
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта*

ЭФЕКТЫЎНЫЯ МЕТАДЫ НАВУЧАННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ПРЫ ПАДРЫХОЎЦЫДА ЦЭНТРАЛІЗАВАНАГА ТЭСЦІРАВАННЯ

Цэнтралізаванае тэсціраванне (ЦТ) як форма ўступных іспытаў для правядзення конкурсу пры паступленні ва ўстановы вышэйшай адукацыі ўведзена ў Рэспубліцы Беларусь з 2005 г. Сертыфікат ЦТ па адной з дзвюх дзяржаўных моў – беларускай ці рускай – у ліку трох абавязковых пры паступленні на большасць спецыяльнасцей. Менавіта таму падрыхтоўка да ЦТ па гэтых вучэбных прадметах з’яўляецца актуальнай задачай як для саміх абітурыентаў, так і для адпаведных устаноў адукацыі, для якіх надзвычай важным становіцца падбор найбольш эфектыўных метадык выкладання і метадаў навучання.

Неабходнасць уважлівага стаўлення да выбару метадык выкладання і метадаў навучання прадмета прадыхтавана яшчэ і тым фактам, што мінімальны праходны бал ЦТ па беларускай / рускай мове падчас мінулагадовай уступнай кампаніі быў дастаткова нізкім. Так, для ўсіх спецыяльнасцей, акрамя філалагічных, праходныя балы складалі ад 10 да